

GENEALOGISCH TIJDSCHRIFT

NGV AFDELING BETUWE

AQUA VITAE

Nederlandse Genealogische Vereniging
Wie op zoek gaat naar voorouders kan best wat hulp gebruiken...
van de NGV bijvoorbeeld!

Mijn NGV

Over de NGV Actueel Kenniscentrum Uitwisseling Zoeken in Bronnen Afdelingen Links Webwinkel Mail ons

regionale afdeling Betuwe

Afd. Homepage
Afd. nieuws
Afd. agenda
Plaats bijeenkomsten
Afd. cursussen
Afd. verslagen
Afd. bestuur
Afdelingsblad
Afd. nieuwsbrieven
Afd. bibliotheek
Nieuwstjes en Vondsten
Nav. lezingen
Jubileumboeken
Genealogische vragen
Regioagenda
Handleiding onderzoek
Schepenbanken

Regionale afdeling Betuwe

U kunt zonder inloggen gebruik maken van deze site, ingelogde gebruikers hebben toegang tot eventuele extra functionaliteiten.

Welkom op de website

Onze afdeling is in 1985 opgericht en bestond in 2010 dus 25 jaar. De laatste jaren hebben wij zo'n 200 leden. Wilt u ook lid worden klik dan hier en vul uw gegevens in. U bent van harte welkom.

Om onze leden te ondersteunen in hun hobby verzorgen we zeven maal per jaar een lezing over een voor genealogie relevante andere leden beschikbaar die kunnen assu ongetwijfeld zult tegenkomen.

We communiceren onder elkaar via de NGV afdelingskrant Aqua Vitae. Voor elke van Nieuwstjes en Vondsten. Door uw prof ontvangt u deze per e-mail vlak voor de le

Volg de afdeling Betuwe via of via

Op TV-Tiel was een interview te zien met 20

Laatste nieuws:
2013-09-03 : Regio Agenda najaar 2013 aangepast 21nov
2013-08-29 : Handleiding genealogisch onderzoek toegevoegd.
2013-06-16 : Facebookpagina toegevoegd NGV Afdeling Betuwe

facebook

NGV Afdeling Betuwe is op Facebook.

Registreer je vandaag nog bij Facebook zodat je een connectie kunt maken met NGV Afdeling Betuwe.

Registreer je vandaag nog bij Facebook zodat je een connectie kunt maken met NGV Afdeling Betuwe.

NGV Afdeling Betuwe @NGV_BET
Genealogisch Café - Tiel - vrijdag 13 december 2013
div:ll4SdgmG

Wilt u lid worden van de NGV, ga dan naar de site van de vereniging <http://btvurl.nl> / www.ngv.nl en dan in groene balk 'Over de NGV'

INHOUDSOPGAVE

Colofon.....	2
Van de voorzitter.....	3
Lezingenprogramma voorjaar 2014 afdeling Betuwe	4
Bibliotheek	6
Waar toe een artikel leidt, <i>Paul Welling</i>	9
Overleden in het krankzinnigengesticht?, <i>Marga Spil</i>	14
Bigamie en vrouwenhandel. De wonderlijke levensloop van Geertrui van Alphen (Asch 1763 –Vreeswijk 1820), <i>Johan Voorberg</i>	16
Anna Maria Westenend, <i>Rob ten Ham</i>	26
Vele handen maken licht werk	28

Omslag: Collage van waar u de afdeling Betuwe op internet kunt vinden.

ISSN: 1879-7253

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan. De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur.

Inleveren van kopij voor 1 augustus en 1 december.

Losse tijdschriften: € 1,20 per stuk.

Colofon

Zie afdelingswebsite: <http://betuwe.ngv.nl>

Van de voorzitter

Het einde van het jaar 2013 nadert als u dit leest. Een goed moment om terug en vooruit te kijken. Dit keer in een wat kortere versie dan u van mij gewend bent. Als ik achterom zie, dan ontkom ik niet aan het stilstaan bij de verwickelingen op landelijk niveau. Het voorzitterschap van Roberto Filippo heeft helaas slechts enkele maanden geduurd. Hij kreeg onvoldoende draagvlak voor de wijze waarop hij leiding wilde geven aan het vernieuwen van de NGV. Toen het stof was neergedaald, bleken drie bestuursleden te zijn opgestapt en had de redactie van Gens Nostra bedankt. Inmiddels is het gelukt de vacatures grotendeels op te vullen. Met Toon van Gestel als voorzitter moet het lukken om de rijen te sluiten en weer te bouwen aan de toekomst. We mogen hem erkentelijk zijn voor het zich beschikbaar stellen. Hetzelfde geldt voor 'onze' Ferd Oorsprong die het penningmeesterschap op zich heeft genomen (in combinatie met het penningmeesterschap van de afdeling Betuwe). Gelukkig valt meer positief nieuws te melden. Ik denk daarbij in het bijzonder aan het digitaliseren van ons Verenigingscentrum. Er wordt flink geïnvesteerd en de eerste vruchten daarvan komen eraan. Verder kan ik u mededelen, dat de contributie niet wordt verhoogd.

Ook als afdeling Betuwe proberen we u steeds beter behulpzaam te zijn. Enerzijds op de vertrouwde wijze in de vorm van de maandelijkse bijeenkomsten in het Regionaal Archief. In dit nummer treft het programma voor de eerste helft van 2014 aan. Het bestuur hoopt u hierbij te kunnen ontmoeten.

Verder zal worden doorgegaan met het maandelijkse Genealogisch Café, waar u met vragen en problemen terecht kunt. Daarnaast zullen we u via Facebook blijven attenderen op nieuwtjes. Mocht u een suggestie hebben voor een bepaalde activiteit, laat dan van u horen.

Tot slot wil ik u een gezond en genealogisch geslaagd 2014 toewensen.

Peter van Boheemen
Voorzitter

Lezingenprogramma voorjaar 2014 afdeling Betuwe

De lezingen vinden plaats op de **derde** dinsdag van de maand in het Regionaal Archief Rivierenland te Tiel, adres J.S. de Jongplein 3. Hoek Papesteeg en Teisterbantlaan. Aanvang van de lezingen is zoals gebruikelijk om 20.00 uur. Zaal open om 19.30.

21 januari ***“Bigamie en vrouwenhandel. De wonderlijke levensloop van Geertrui van Alphen, 1763- 1820”, door J. Voorberg.***

In 1875 overleed te Beusichem Dirk van Alphen, de volgens de overlijdensakte op 6 december 1791 te Amsterdam gedoopte zoon van een verder onbekende Geertje van Alphen.

De door velen vergeefs onderzochte afkomst van deze Dirk en Geertje werd tenslotte niet gevonden door het opsporen van nieuwe feiten, maar door het kritisch bevragen en (her)interpreteren van het zeer beperkt aantal "harde" gegevens. Waarna op vergelijkbare wijze de natuurlijke (en natuurlijk al getrouwde) vader van Dirk viel aan te wijzen.

Tijdens de lezing gaat spreker onder andere in op de wijze waarop hij het onderzoek heeft aangepakt en welke bronnen van belang waren. Tevens geeft hij aan hoe er met een dergelijke situatie omgegaan werd in het Rivierengebied en in andere delen van het land.

De reconstructie van de (Amsterdamse) levensweg van Geertje en haar ondertussen naar de Betuwe gezonden zoon Dirk levert een fantastische inkijk op in het laat achttiende-eeuwse doen en laten van de betere standen in en rondom Buren. Zij klampten zich hardnekkig vast aan hun oude gewoonten terwijl om hen heen de wereld veranderde.

18 februari ***“De Tielse muntslag voor verre handel en lokaal gebruik”, door A. M. van Herwijnen***

In Tiel werden in de 10e en 11e eeuw munten geslagen die gebruikt werden voor de verre handel, maar tevens voor lokaal gebruik. Zo werden er Tielse munten gevonden in Scandinavië en zelfs in Lapland, Polen, de Baltische staten en Rusland. Ook in onze buurlanden België, Duitsland en Groot-Brittannië werden deze munten aangetroffen. Vondsten van Tielse munten in het Rivierengebied bewijzen dat deze munten ook in onze regio gebruikt werden. Ook behandelt spreker welke Duitse koningen en keizers opdracht gaven tot het slaan van de munten. Bij genealogisch onderzoek stuit men in akten ook regelmatig op muntsoorten die we nu niet meer kennen, zoals schilden,

kromstaarten, oortjes en dergelijke. Tijdens de bijeenkomst zal spreker uw vragen met betrekking tot niet meer bekende muntsoorten beantwoorden.

De heer Van Herwijnen verzamelt sedert 1980 munten en vanaf 1990 Tielse munten en is lid van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Hij geeft lezingen in binnen- en buitenland en publiceert over interessante vondstmunten in het algemeen en over Tielse munten in het bijzonder. De heer van Herwijnen is webmaster van de website www.bonatiele.nl; een website waarop onder andere afbeeldingen van Tielse munten staan.

18 maart ***Weg met die zoi! Overpeinzingen bij het verschijnsel genealogische collectie; bewaren of niet?, door J. A. van Felius***

Regelmatig vragen mensen zich af: wat moet er met die verzameling aantekeningen van vader. Van vader of moeder, broer of zus, veel maakt het niet uit. Nabestaanden blijven zitten met een verzameling aantekeningen, met of zonder ordening, die de neerslag is van het genealogisch onderzoek van het overleden familielid. "Weg met die zoi!" zal soms de conclusie zijn. Dat lijkt jammer van alle inspanning die aan de verzameling ten grondslag ligt.

Dan maar overdragen aan het CBG of de NGV? Dat is misschien een mogelijkheid. Welke haken en ogen daar aan kunnen zitten, en wat men zelf kan doen om de genealogische nalatenschap te laten "overleven" is het thema van deze lezing. Spreker is als voorzitter van de werkgroep Collectiebeheer van de NGV betrokken bij het verwerven, ordenen en bewaren van de collecties in het Verenigingscentrum in Weesp, en kan dus spreken vanuit de praktijk

15 april ***Ledenvergadering en lezing***

De avond van de bijeenkomst bestaat uit twee gedeelten. Het ene gedeelte bestaat uit de ledenvergadering. Tijdens het andere gedeelte van de avond wordt door mevrouw E. Kok-Majewska, directeur van het Regionaal Archief Rivierenland en de heer J.J.A. Buylinckx, voormalig streekarchivaris van het Streekarchief Bommelerwaard, ingegaan op de ontstane situatie door de samenvoeging van het Regionaal Archief Rivierenland en het Streekarchief Bommelerwaard. Onderwerpen zijn onder andere, wat voor archiefstukken zijn er allemaal bijgekomen, blijft de website van het Streekarchief Bommelerwaard bestaan naast de website van het RAR en dergelijke vragen.

Bibliotheek

P.C. van Maanen

Onze bibliotheek is de laatste tijd aan nogal wat veranderingen onderhevig en dit stukje zal zich daartoe beperken.

Nieuw in de collectie

Vanwege de aankomende fusie van het Streekarchief Bommelerwaard met het regionaal Archief Rivierenland, ontvingen we van het SAB een boek, een prachtige serie ingebonden jaargangen van De Nederlandse Leeuw (met losse exemplaren tot recent) en een stapel CD-Roms. Nieuw ingeschreven werken kunt u vinden onder de vermelde nummers.

- 264 Kwartierstatenboek KNGG 1958
- 1100 Grotendeels ingebonden reeks De Nederlandse Leeuw, 1913/14 en van 1954 t/m Sep. 2013
- 1250 Nederland's Adelsboek 1903-1987
- 1251 Nederland's Patriciaat 1910-1997
- 1252 De Wapenheraut 1897-1920. Incl. Geneal. en Heraldische Gedenkw. in en uit de kerken der provincie Drenthe/Overijssel
- 1253 Jaarboek 1947-1996 / Mededelingen 1947-1994
- 1254 De Brabantse Leeuw 1952-2001
- 1255 Algemeen Nederlandsch Familieblad 1883-1905
- 1256 Gens Nostra 1946-1995
- 1257 Historische Tijdschriften Gelders Rivierengebied 1964-2000
- 1258 Heraldieke Bibliotheek 1872-1883 / Genealogische en Heraldische Bladen 1906-1915
- 1259 Armorial Général, delen 1 en 2
- 1260 Meer dan 100.000 Bidprentjes
- 1261 Historische Gemeenten-atlas van Nederland
- 1262 De Bommelerwaard in kaart
- 1263 De Bommelerwaard in kaart 2
- 1264 Oude kaarten van Tiel en omgeving
- 1265 Middelnederlandsch Woordenboek

Van ons lid Gijsbert van Ton ontvingen we:

- 498 Index op het hoofdstuk extra ordinari uitgaven van de gemenelandsrekening van Buren over 1715-1717
- 499 Index op het hoofdstuk extra ordinari uitgaven van de gemenelandsrekening van Buren over 1735-1739
- 1070 De Maurikkroniek (periodiek). 1988 tot 2000
Tevens o.a. aanvullingen op Gens Nostra en Pasqualini

Wijzigingen

De onderstaande wijzigingen zijn doorgevoerd:

- 430 is nu 1267
- 545 was dubbel met 1264 en is verplaatst/verwijderd.
- 556 is nu 1266

Te koop

De afgelopen tijd zijn boeken verkocht die hetzij dubbel waren, hetzij niet in de collectie pasten. Verdere opschoning van de bibliotheek leidt er toe dat ook de volgende boeken en periodieken te koop zijn. De prijzen variëren maar zitten rond 2 á 5 euro.

- Loevestein te Brakel in Gelderland; uitg. B.Makken te Coevorden 1976
- Omgeroepen vanaf de pui te Ooltgensplaat (1584-1811), Hollandse Bronnen, Deel 5
- Inventaris Polderdistrict Circul v.d. Ooij en Millingen c.a. 1580-1969
- De Hervormde Kerk te Valburg (HKKO)
- Archeologische kroniek van de gemeente Utrecht over 1978-1979-1980
- De ware kijk op... Deel 1. Noyon, het land van Béthune en Frisia. Albert Delahaye
- Handschriften als spiegel van de Middeleeuwse tekstcultuur. Prof. W. van Anrooij
- Wist je dat hier vroeger de Kleine Lek liep? W. Holleman
- Een school is nooit te oud om te leren
- Eyckenstein. Uitgave van de Ned. Kastelenstichting
- De afscheiding van Genderen en Doeveren. M. van Diggelen
- Kwartierstatenboek KNGG 1883-1993
- Actaregister van de kerkenraad Nederduits Gereformeerde Gemeente te Arnhemuiden (1575-1625)
Uitgave Ons Voorgeslacht, Hollandse Bronnen Deel 7
- De Nederlandse Leeuw, grotendeels ingebonden per jaargang. 1961 t/m 1996 + 2010 t/m 2012
- Gens Nostra, grotendeels ingebonden per jaargang (soms losse kaft). 1965 t/m 1995
- CBG. Jaarboek / Mededelingen. 1965, 1969, 1972 t/m 1996
- Vereniging Gelre. Bijdragen en Mededelingen 1998, 1999, 2001-2004, 2006, 2008, 2009
- De Drie Steden 1981 t/m 2000

- Tabula Batavorum 1984 t/m 1999
- Tussen de Voorn en Loevestein 1998 t/m 2000
- Mededelingen Hist. Kring West Betuwe 1997 t/m 2000

Komende aanwinsten

Zowel vanwege het uitlenen van boeken en de verkoop van boeken is er genoeg saldo in kas om weer aanvullingen aan te schaffen. In eerste instantie zullen dat waarschijnlijk boekjes worden uit de Osenvorenreeks van de Historische Kring Kesteren & Omgeving. Zij hebben een grote reeks transcripties en daarvan ontbreekt nog steeds een deel in onze verzameling. Gedacht moet worden aan Protocollen van bezwaar en Gerichtssignaten van dorpen in de Betuwe.

Lenen

Deze boeken en vele andere (ruim 600) zijn te vinden op de afdelingssite www.ngv.nl/wwwBET/homepage.php?action=Bibliotheek en voor leden te lenen tegen één euro per maand.

Om een boek te lenen (of te kopen) kunt u een e-mail versturen naar betuwe@genweb.nl, of bellen naar 0418-651950.

Oproep

Indien u een boek of periodiek heeft dat u zou willen doneren dan is dat uiteraard zeer welkom.

Ter completering ben ik op zoek naar:

- Thedingweert en zijn bewoners, door T. Broersen en M. de Bruyn.

Wartoe een artikel leidt

Paul Welling

Mijn grootvader van vaderszijde kwam uit een gezin met 11 kinderen. Zijn ouders Adrianus Leonardus Welling (1850-1919) en Margaretha Catharina de Greef (1846-1929) kregen 8 jongens en 3 meisjes. Hun derde zoon heette voluit Theodorus Hendrikus (1879-1958), hij werd Dirk genoemd. De familie Welling was een goed katholiek gezin.

Dirk trouwde in 1902 met de Joodse vrouw Betje Swaab (1876-1944), het derde kind van Aron Meijer Swaab en Joli Werij, die als artiesten van kermis naar kermis rondtrokken. De 6 kinderen, die Dirk en Betje kregen, waren niet meer katholiek maar Joods, omdat volgens de Joodse traditie het geloof van moeder op kind overgaat.

De Groote Slock

De broers van Dirk waren allen nijvere handwerkerslieden als bakker, kleermaker en meubelmaker. Dirk daarentegen koos voor de horeca en werd uitbater van café "In de Groten Slock", het oudste café van Amersfoort. Aanvankelijk baatte Dirk het etablissement op papier uit als koffiehuis, totdat hij in 1915 van B&W van Amersfoort vergunning kreeg voor "de verkoop van sterke drank in het klein".

Een jaar eerder was "De Groote Slock", zoals het café in de volksmond heette en heet, door het militaire gezag gesloten, omdat Dirk tegen de regels in alcohol had verkocht aan soldaten, die in verband met de oorlogsdreiging gemobiliseerd waren.

Weg uit Amersfoort

Toen hij de drankvergunning eenmaal had, heeft Dirk daarvan niet lang plezier gehad, want een gezinskaart uit 1928 uit 's Gravenhage maakt duidelijk, dat hij daarheen verhuisd was en het beroep van slager uitoefende. De verhuizing moet na 1925 plaats gevonden hebben, want in dat jaar overleed de invalide tweede zoon van Dirk en Betje. Jules werd begraven op de Begraafplaats aan de Soesterweg in Amersfoort, waar het gezin blijkbaar nog woonde. Opvallend is, dat Jules niet begraven werd op de aan de overkant gelegen Joodse Begraafplaats. Wilden zijn ouders niet laten blijken, dat hij Joods was?

Figuur 1, Betje Swaab bij de sluiting van de Groote Slock door het militair gezag in 1914

Nog in datzelfde jaar 1928 verhuisde Dirk met vrouw en kinderen naar Amsterdam, net als een aantal van zijn broers. In de hoofdstad vond Dirk emplooi als kelner. Na eerst in het centrum van de stad gewoond te hebben, verhuisden Dirk en Betje in 1932 naar Amstel 95, vlak naast theater Carré aan de ene kant en stamcafé "De Magere Brug" aan de andere kant. Betje Swaab overleed in 1944. Daarna woonde Dirk nog geruime tijd op hetzelfde adres. Zijn laatste dagen sleet hij in het oudemannenhuis in de Roeterstraat in Amsterdam.

Besluit

Mijn grootvader kwam vroeger bij ons in Amsterdam vaak enkele dagen klussen, hij was timmerman en mijn vader had absoluut twee linkerhanden. Meestal ging mijn opa dan 's avonds op bezoek bij één van zijn broers en zussen. Ik kan me slechts herinneren, dat hij bij Dirk op bezoek ging, toen die al in het oudemannenhuis woonde. Sterker nog er werd in mijn familie eigenlijk nooit over Dirk en Betje gesproken. Hij oefende een "raar" beroep uit en zij was Joods, evenals hun kinderen.

Zeker sinds de genealogie mij in de greep houdt, intrigeerde mij de figuur van Betje Swaab in hoge mate. Zij was Joods, kwam uit een familie van kermisklanten en trouwde met een Roomse jongen. Maar daadwerkelijk onderzoek naar de achtergronden van Betje deed ik niet.

Figuur 2, Ome Dirk Welling

Daar kwam echter in oktober van 2013 verandering in. Door het artikel over mijn Amersfoortse familie Welling in Gens Nostra, maart/april 2013 kwam ik in contact met mijn achterneef Wim Welling, die daarop reageerde. We sloten een dagje Amsterdam af in café "De Magere Brug", dat, volgens Wim, eigendom was geweest van Ome Dirk en zijn vrouw Betje. In de trein terug naar Tiel besloot ik meer te weten te willen komen over Dirk en Betje. Waren ze werkelijk eigenaar geweest van café "De Magere Brug"? Wat was er van hun kinderen terecht gekomen? En hun kleinkinderen? Ik kende de namen van 2 van hun kleinkinderen, Lambert en Jules, de zonen van hun zoon Eduard. Dus google'ën, en met succes.

Voorzichtig

Op de website <http://www.communityjoodsmonument.nl> kwam ik mijn achterneef Jules Welling tegen met het bericht, dat hij een foto van een broer van zijn moeder herkende. Hij schreef daarbij: "Dit is een broer van mijn moeder. Zij was het jongste kind uit deze familie. Zij heeft als enige de oorlog overleefd, door dat zij "gemengd gehuwd" was. Mijn vader was ook een volbloed jood, maar door valse papieren "katholiek" geworden." Later vertelde Jules me, dat een priester in Bolsward zijn vader

zogenaamd katholiek had gemaakt, daardoor waren zijn ouders gemengd getrouwd, hetgeen destijds uitstel van deportatie betekende.

Met een voorzichtig geformuleerd mailtje trachtte ik contact te leggen met Jules. Ik hoopte geen wonden open te halen. Je weet maar nooit. Jules reageerde echter enthousiast. Hij was verbaasd, dat een familielid van de Wellingenkant contact met hem opnam. Ik heb toch geen familie meer?, vroeg hij zich af. Mijn broer en ik zijn toch de enigen van onze familie?

Nee, zeker niet. Ik kon Jules in tal van mails en telefoongesprekken gedeeltelijk gerust stellen. Aan de Wellingenkant had en heeft hij een grote familie, allemaal afstammelingen van Adrianus Leonardus Welling (1850-1919) en Margaretha Catharina de Greef (1846-1929) en hun 11 kinderen.

Harnas af

Maar hoe zit het met de familie van mijn moeder?, wilde Jules weten. En van mijn grootmoeder? Ik heb altijd gehoord, dat die allemaal "door de schoorsteen" zijn gegaan. Klopt dat? Is er werkelijk niemand meer?

We spraken een datum af, dat Jules naar Tiel zou komen. Hij had enkele documenten, die ik wel interessant zou vinden en hij wilde wel eens persoonlijk kennis maken met mij en Hilda, mijn vrouw. Het bezoek zou slechts twee uur duren.

In het mail- en telefonisch contact was Jules steeds tamelijk sceptisch over zijn familiegeschiedenis. Het is nou eenmaal gebeurd, was zijn stellingname. Waarom zou ik me met het verleden bezig houden? Al die mensen zijn er toch niet meer. Zijn broer dacht er net zo over. Genieten van eigen kinderen en kleinkinderen was veel belangrijker.

Tijdens het bezoek van Jules en zijn vriendin aan ons gebeurde er iets bijzonders. Door onze vragen legde hij ongemerkt zijn harnas af en begon te vertellen. En hij bleef vertellen, er kwam geen einde aan. Alles wat hij jarenlang voor zich had gehouden moest er nu uit. Over zijn moeder, die nooit wat vertelde en altijd stil was, over zijn vader die tijdens de oorlog een priester gedwongen had een verklaring af te geven, dat hij en zijn gezin katholiek waren, en daardoor gevrijwaard moesten blijven van deportatie, over zijn grootvader die altijd een driedelig pak aan had, maar wel heel graag een borreltje lustte, over de familie van zijn oma van wie er nog enkele over waren.

Jules vertelde, dat hij daarover nog nooit met iemand gesproken had. Hij ontdekte bij zichzelf, dat hij toch niet die cynicus was, die hij dacht te zijn. Natuurlijk was hij zeer geëmotioneerd en verdrietig, maar ook blij, dat hij eindelijk vertellen kon, zijn verhaal kwijt kon. Pas in de loop van de avond gingen Jules en zijn vriendin weer naar huis.

Onderzoek

Er volgden op verzoek van Jules weken van research naar de familie Swaab en de familie Fransman, waartoe Jules' moeder hoorde. Voor mij als geoefend genealoog was het niet moeilijk de beide families vanaf ca. 1800 in kaart te brengen. De familie Swaab en de daaraan verwante families Werij en Blanus bestonden uit rondtrekkende artiesten, die op kermissen en in het circus hun kunsten vertoonden. Hun acts met paarden waren beroemd. Men had geen vaste woon- of verblijfplaats. Ze woonden in kermiswagens. Huwelijken tussen neven en nichten waren de gewoonste zaak van de wereld. De familie Fransman bestond uit kleine ambachtslieden en markthandelaren. Een enkeling werkte in de diamantindustrie in Amsterdam. Velen van hen woonden in de

Figuur 3, Sara Fransman, die als enige van haar familie de oorlog overleefde

Transvaalbuurt, voor de oorlog dé Jodenbuurt van Amsterdam.

Van de familie Swaab heeft een enkeling de oorlog overleefd. Van de familie Fransman was Jules' moeder Sara de enige overlevende, alle anderen waren "op last van Adolf" vergast in Auschwitz of Sobibor.

Ik hield Jules regelmatig op de hoogte van mijn vorderingen, die voor hem alleen maar bevestigingen waren van wat hij al wist. Maar toch, zo schreef hij, hoopte hij, waarschijnlijk tegen beter weten in, dat een broer of zus van zijn moeder de verschrikkingen overleefd zou hebben.

Hoe meer ik de geschiedenis van zijn familie ontsloot, des te meer Jules me overlaadde met mails met verhalen en herinneringen. Een tweede

afpraak volgde. In Amersfoort, de bakermat van onze familie Welling en de huidige woonplaats van Jules.

Bezoek aan Amersfoort

In Amersfoort brachten Jules en ik eerst een bezoek aan de begraafplaats aan de Soesterweg. Het kostte ons enige moeite het graf van Jules' naamgenoot te vinden. De begraafplaats is niet meer in gebruik. Een bereidwillige tuinman kon ons een kaartje van de begraafplaats leveren en ontdekte in een klapper, dat er inderdaad ene Jules Welling begraven lag. Met het kaartje lukte het vrij snel het graf te vinden. Conform de Joodse traditie legden we een steentje op de grafsteen.

Onze volgende bestemming was café "De Groote Slock" in het centrum van de stad. Ik kende het café van het krantenartikel uit 1914, waarin verslag werd gedaan van de sluiting door het militaire gezag. Op de bijbehorende foto hangt Dirk uit een raam

boven het café en staat zijn vrouw met de armen in haar zij vóór de kroeg met een paar kinderen en enkele soldaten.

We bestelden wat te eten en te drinken, terwijl we ons realiseerden, dat Dirk en Betje hier hebben rondgelopen en gewerkt. Op de gang naar het toilet hangt nog steeds de drankvergunning die Dirk in 1915 van de gemeente kreeg.

Na de lunch liepen we nog wat door de stad. Ik vertelde Jules waar Wellingen hadden gewoond. Daarna reden we met een omweg naar het voormalige Kamp Amersfoort, waar Thijs Welling, een neef van onze vaders, tijdens de oorlog gevangen heeft gezeten, omdat hij als priester predikte tegen de Duitsers.

Figuur 4, Nationaal Monument De Stenen Man

Te groot

Bij het nationale monument "De Stenen Man" legden Jules en ik weer een steentje neer. We waren beiden met onze eigen gedachten bezig. Teruglopend door de schietbaan, waar in de oorlogsjaren diverse executies hebben plaatsgevonden, vroeg ik aan Jules of er vroeger bij hem thuis veel over de oorlog werd gesproken. "Nooit", antwoordde hij stellig, "dat werd verdrongen alsof het er niet was. Een soort taboe. Maar er kon ook niet over gesproken worden, realiseer ik me nu, het verdriet was te groot."

Reacties aan: pawelling@upcmail.nl

Overleden in het krankzinnigengesticht

Marga Spil

Nieuwsgierigheid, begint elk onderzoek daar niet mee? In mijn geval bekeek ik een aflevering van het BBC-programma *History cold case*. Na het zien van een skelet met ingespoten aderen, bedoeld voor universitair onderwijs, vroeg ik me af hoe praktisch anatomisch onderwijs in Nederland geregeld werd. Al vrij snel kwam ik erachter dat er vanuit het Rijkskrankzinnigengesticht in Medemblik in 1902 twee lichamen naar de Leidse universiteit gestuurd werden. Daarna bleek dat die beslissing een uitzondering was. De geneesheer-directeuren van krankzinnigengestichten bekeken liever zelf de lichamen, in een speciale kamer voor lijkopeningen of in het plaatselijke ziekenhuis, met uitzondering van joodse patiënten. In het jaarverslag van 1918 van het gesticht in Medemblik (een stad aan het IJsselmeer, die in 1289 stadsrechten kreeg) wordt met geen woord meer gesproken over secties. Hieronder een (incomplete) overzicht van Tielenaars, die overleden zijn in drie verschillende krankzinnigengestichten, in de negentiende en begin twintigste eeuw:

Jan Schiltmans, geboren op 11 september 1834 in Tiel, overleden op 29 augustus 1854, 19 jaar, in het krankzinnigengesticht in Dordrecht, nummer 435, ingekomen op 26 maart 1853, zonder beroep, ongehuwd, RK, curator is de moeder: Hendrika van Gemert, arbeidster in Tiel (RADordrecht 22;421)

Cornelis Versteeg, geboren in Varik op 21 april 1782, overleden op 9 maart 1855, 72 jaar, in het krankzinnigengesticht te Dordrecht, nummer 560, ingekomen op 13 december 1854, woonplaats Tiel, zonder beroep, gehuwd, RK, curator echtgenote Wilhelmina Remmers, wonend zonder beroep in Tiel (RADordrecht 22;421)

Hendrikus Everardus Cornelissen, geboren op 17 mei 1866 in Tiel, overleden op 24 januari 1885, 18 jaar, in het Pest- en Dolhuis in Rotterdam, nummer 216, loopjongen, ongehuwd, Roomskatholiek, vorm van krankzinnigheid: imbecillitas idiotie hydrocephalica, doodsoorzaak: marasmus (GARotterdam 230.01; 233)

Pieter Theodorus Lamers, geboren op 16 juni 1839 in Tiel, overleden op 17 juli 1888, 49 jaar, in het Pest- en Dolhuis in Rotterdam, nummer 474, zonder beroep, ongehuwd, Roomskatholiek, vorm van krankzinnigheid: hallucinaties, doodsoorzaak: phthisis (GARotterdam 230.01; 233)

Wilhelmina Huberta Vischer, overleden op 4 oktober 1896 in het Rijkskrankzinnigengesticht in Medemblik, 25 jaar, zonder beroep, geboren te Utrecht, ongehuwd, dochter van Ludovicus Vischer, gepensioneerd muzikant wonend te Tiel en van Francina Bodeveld, overleden (Gemeente Medemblik; overlijdens 1896 akte 60)

Dirk Verspiek, overleden op 14 juni 1905 in het Rijkskrankzinnigengesticht in Medemblik, no 2350, opname op 12 januari 1900, verpleegd op kosten van het ministerie van Binnenlandse Zaken (Noord-Hollands Archief 88,200); 37 jaar, verver, geboren te Tiel, ongehuwd zoon van Dirk Verspiek en van Magchalina Geertruida Glaser, beiden overleden (Medemblik, overlijdens 1905, akte 23)

Dirk Jan de Bie, overleden op 16 september 1917 in het Rijkskrankzinnigengesticht in Medemblik, no 4613, opname op 13 december 1914, verpleegd op kosten van het ministerie van Binnenlandse Zaken (Noord-Hollands Archief 88,200); 36 jaar, reiziger, geboren te Tiel, ongehuwd, zoon van Maarten de Bie, en van Janna Vermeulen, verdere gegevens onbekend (Medemblik, overlijdens 1917, akte 43)

Joseph van Gelder, overleden op 18 april 1918 in het Rijkskrankzinnigengesticht in Medemblik, no 4545, opname 9 februari 1914, verpleegd op kosten van het ministerie van Binnenlandse Zaken; 42 jaar, koopman, geboren in Tiel, gehuwd met Rika Israels, zoon van Abraham Joseph van Gelder en Judith de Winter (Medemblik, overlijdens 1918, akte 29)

Regionaal Archief Dordrecht, Stek 13, Dordrecht,
<http://www.regionaalarchiefdordrecht.nl/>

Gemeentearchief Rotterdam, Hofdijk 651, Rotterdam,
<http://www.gemeentearchief.rotterdam.nl/>

Noord-Hollands Archief, lokatie: Kleine Houtweg 18, Haarlem,
<http://www.noord-hollandsarchief.nl/>

De getallen tussen haakjes verwijzen eerst naar het toegangsnummer en dan naar het inventarisnummer. De patiëntendossiers van Medemblik zijn nog allemaal aanwezig, maar in zo'n slechte staat dat ze niet geraadpleegd kunnen worden.

Bigamie en vrouwenhandel

De wonderlijke levensloop van Geertrui van Alphen (Asch 1763 – Vreeswijk 1820)

Aflevering 4: Een maatschappelijke schets uit het eind van de 18e en begin der 19e eeuw

Johan Voorberg

Resumé van vorige aflevering(en):

Op zoek naar de ouders van Dirk van Alphen (Amsterdam 1791 – Beusichem 1875) werden als eerste Geertrui (Geertje) als de onvindbare moeder en de in Amsterdam wonende, getrouwde Rijk van Geijtenbeek als de onbekende vader van Dirk van Alphen gevonden. Terwijl zijn moeder in Amsterdam achterbleef, werd Dirk door familie meegenomen naar de Neder-Betuwe. Daar leerden wij Gijsbert van Winssen kennen, zijn oom en een neef van zijn moeder, als degene waar hij werd opgevoed.

Na enige tijd kwam Geertje in Amsterdam vervolgens een redelijk welgestelde Dirk de Kruijf, broodbakker en graanhandelaar te Vreeswijk, als nieuwe vriend tegen. Met wie zij zeven jaar na de geboorte van hun in Amsterdam gedoopte dochter in 1805 te Vreeswijk trouwde. In de vorige aflevering werd duidelijk dat Geertje's tweede relatie, vermoedelijk zonder haar voorkennis, binnen de in de Betuwe wonende leden van de familie Van Geijtenbeek gearrangeerd werd.

Onderwijl is het 1820, Geertje van Alphen is zojuist gestorven, en Dirk de Kruijf, die zeer aan geld en bezit gehecht is, is druk bezig om vanwege dat geld alles en iedereen te bedonderen. Allereerst om hooguit 200 gulden successiebelasting te ontlopen. En vervolgens door al zijn onroerend goed, inclusief het daarvan eventueel aan Geertje toebehorende deel, over te dragen aan zijn dochter en haar man. En dat zo uit de vingers van verder gerechtigden te houden. Ga er maar voor zitten.

Het vervolg.

Had Geertje volgens de testamentaire bepalingen van 1805 géén onroerend goed, haar testament van 17 april 1820 suggereert dat bezit wel. “.. de Goederen, zoo roerende als onroerende, welke mijn Nalatenschap zullen uitmaken” valt te lezen. Voor ons die terugkijkend het totaal der machinaties kunnen overzien, erkende Dirk de Kruijf dat ook door in de op 2 november 1820 aan de Inspecteur der Successie-belasting gezonden verklaring te spreken over “het indisponibel deel van dien”.

Wat minstens op onroerend goed betrekking heeft, al dan niet bedrijfsgebonden. Ik houd het erop dat dit het motief is om de waarde daarvan gelijk aan de in 1805 genoemde waarde (5000 gulden) te houden. Zodat lijkt dat er tussen de huwelijks-

datum en Geertjes dood geen aanwas van het gezamenlijk vermogen heeft plaats gevonden. Want als de waarde van de bedrijfsgerichte delen van het onroerend goed toegenomen was, dan zou het te erven vermogen van de overleden Geertje (aanzienlijk) groter zijn dan haar huwelijksinbreng van 350 gulden in 1805.

Namelijk toegenomen met de helft van de betreffende waardeverhoging.

Dubbele fraude, want terwijl zijn bezit in 1805 uit maar één, in 1792 verworven pand bestond, waren dat er in 1820 twee, met daarbij nog ruim 2½ hectare weiland. Wel moet erkend worden dat de waarde van het onroerend goed door de neergang van de economie en de tiërcering van de staatsschuld sedert 1805 lager zal zijn geworden.

Maar dat hij – in 1820 in het bezit van twee huizen en het weiland - hiermee toch een bedrag van minimaal 5000 gulden aan het zicht onttrok.

Wat bij een juiste toedeling van 50% van dit laatste bedrag de erfenis van Geertje, samen met haar sinds 1805 toch wel wat aangegroeide 350 gulden van destijds, haar erfenis minimaal op een kleine 3000 gulden zou brengen.⁶⁴⁾

En voorgaande doet Dirk allemaal als Raadslid en later Wethouder. Maar wel volgens de gouden regel dat het “old boys network” zo iets niet alleen zou begrijpen maar zonnig ook zou helpen oplossen, respectievelijk verbloemen. En inderdaad, de schout zal waarschijnlijk wel zijn spijt hebben betuigd, en zijn medewerking iets sneller hebben verleend.

Het voorgaande overziende, oordeel ik dat Dirk's handelen overigens een hoog paniekgelalte heeft. Immers, het overlijden van zijn vrouw raakt dan wel het aan de erfgenamen uit te keren bedrag van haar deugdelijk bepaalde nalatenschap, maar niet zijn eigen onroerend goed en zijn uit erfenissen verkregen vermogen.

Zodat niet anders valt te concluderen dan dat hij, in overeenstemming met zijn overdreven op bezit gericht karakter, bewust poogde om het hele familiebezit voor zichzelf te houden. Triest dieptepunt bij een telg van een eens aanzienlijk geslacht.

Maar het zit Dirk niet mee. Er overkomt hem nog een ramp: de Final showdown

Want het wordt op de zevende mei 1820 voor Dirk de Kruijf niet alléén tegenover de schout en de inspecteur der successiebelasting zoete broodjes bakken, maar vooral peentjes zweten: Er verschijnt die dag onverwacht een ongenode gast:

Dirk van Alphen, die ook wel eens wil afrekenen!

Naar Vreeswijk gekomen uit eigen wetenschap, zeg via de contacten van zijn moeders broers en zussen met Vreeswijk op de hoogte gebracht. Vermoedelijk door Maaïke, de

---

64 - Met dank aan de heer Van Alphen te Zoetermeer, die het financiële deel van mijn redeneringen getoetst heeft aan door hem eerder bij het IISS te Amsterdam geraadpleegde indexcijfers over de besproken periode.

in Vreeswijk wonende jongere zuster van zijn moeder toen men begreep dat zijn moeder niet lang meer zou hebben te leven.

En zo liep alles fout!

Want daar kwam me ineens ook nog die jarenlang uit het zicht gehouden zoon Dirk van Geertje nog vóór de begrafenis als een haas aangesneld!

Snel handelen was nu voor Dirk de Kruijff geboden. Zodat nog op de sterf dag van zijn vrouw de notaris uit Utrecht met spoed werd ontboden. Om bij de begrafenis geen last te hebben van een daar mogelijk niet rustig te houden Dirk van Alphen.

Met alle risico's vandien voor het aanzien van de nadien wethouder wordende, maar in Vreeswijk al eerder invloed hebbende Dirk de Kruijff en de minstens even gewichtige aannemer en ex-burgemeester Jacob Jansz Both, vader van de in 1819 met Geertje de Kruijff gehuwde Jan Jacob Both.

Tijd winnen, met een notaris die blijkbaar Dirk van Alphen wist te bewegen de volgende dag op zijn kantoor te Utrecht te komen. En terug in Utrecht, met het notarisexemplaar van het testament van Geertje bij de hand, snel een akte opstelde. Om de dag erop, de 8^e mei, kist nog steeds boven aarde, in Utrecht de hopelijk beheersbare ontmoeting tussen Dirk de Kruijff en diens dochter met Dirk van Alphen af te handelen.

Wat wil Dirk van Alphen dan? Lees wat er de volgende dag al gebeurde!

HUA Utrecht, Notaris Benjamin Boers, akte 932, dd. 8 mei 1820

Voor Notaris Benjamin Boers en zijnen Ambtgenoot, openbare Notarissen residerende binnen de Stad Utrecht, is gecompareerd

Dirk van Alphen, Landman, wonende te Beusichem, Provincie Gelderland.---

Dewelke bij deze tegenwoordige Acte, erkende ontvangen te hebben, van den Heer Dirk de Kruijff, weduenaar van Mejufvrouw Geertje van Alphen, Broodbakker, wonende te Vreeswijk, anders genaamd de Vaart, en van deszelfs Dochter, Mejufvrouw Geertje de Kruijff, Huisvrouw van – en ten dezen geadsisteerd met de Heer Jan Jacob Both, Aanneemer van publieke werken, wonende te Vreeswijk voornoemd, allen alhier tegenwoordig en de voorschreven Erkentenis accepterende, in relatie als geïnstitueerde Erfgenamen van gezegde Overledene Jufvrouw Geertje van Alphen, ieder voor zoodanig aandeel, als in bij haar Testament, den zeventienden April jongst-leden, voor den Ondergeteekenden Notaris Benjamin Boers, in tegenwoordig-heid van vier Getuigen te Vreeswijk gepasseerd, behoorlijk geregistreerd -----Eene somma van *Vijf Honderd Vijftig Guldens, (in marge * Zes Goedgekeurd dit renvooy alsmede de doorhaling van twee woorden als nul) [gevolgd door de ondertekenaars kenmerkende letters] DDK, GDK en J.J.B. en navolgens N:dG

[N. De Graaf] N. [Notaris] BB [Benjamin Boers] N. [Notaris] toegeteld in ----- zilvere Muntspecie, in tegenwoordigheid van de Ondergetekende Notarissen.---
En zulks in voldoening van zeker Accoord, door de Comparanten met onderling genoegen en goedvinden gesloten, terzake en wegens het regt, dat de gemelde Dirk van Alphen vermeend te hebben op de Nalatenschap van wijlen genoemde Jufvrouw Geertje van Alphen, als derzelve Natuurlijken zoon.-----

Uit hoofde van welke voldoening, verklaard [sic] de gemelde Dirk van Alphen, terzake dezes, volkomen voldaan te zijn, ende verdere Comparanten te Kwiteeren bij dese, zonder eenige Reserve; renuncieerende mitsdien van alle Actie, Regt en Pretensie, welke Hij dezen aangaande zoude kunnen of mogen sustineeren, met belofte om de verdere Comparanten nimmer om eenige opening, Rekening, Scheiding of uitkeering dier Nalatenschap te zullen moeilijk of lastig vallen, zoo in regten als daarbuiten, maar integendeel hun deswegens ten allen tijden tegens allen en een iegelijk te zullen garandeeren, volgens de wet.-----

Waarvan acte:-----
Gedaan en Gepasseerd te Vreeswijk, anders genaamd de Vaart, ten huize van den Heer Dirk de Kruijff hiervoren genoemd, in tegenwoordigheid van beide Notarissen, op deze Achtsten Mei Achttien Honderd Twintig; en op de ----- verklaring, door gemelde Dirk van Alphen gedaan, dat hij niet kan schrijven noch tekenen, na behoorlijke gedane aanmaning, hebben de verdere -----Comparanten ende Notarissen, na gedane voorlezing, de tegenwoordige -----Minute getekend, die gebleven is, onder de bewaring en in het bezit van ----- meergemelden Notaris Benjamin Boers.-----

[getekend door] D D Kruijff G. De Kruyff J.J. Both N: de Graaf, Notaris Benjamin Boers, Notaris

Geregistreerd te Utrecht den Achtsten May 1820 deel 19 fol. 107 B [volgen afrekening en tekening voor ontvangst der kosten]

Commentaar: Zoals de lezer ondertussen bekend, zodra comparanten naar de inhoud van een akte “aldervriendelijkst” of “met onderling genoegen” iets met elkaar overeenkomen, kan je er op rekenen dat in hun “conversatie” de klompen door de lucht en de asbakken door de ruiten vlogen. Zo leerde ik uit 17^e en 18^e eeuwse, onder de Vrijwillige Rechtspraak tot stand gekomen overeenkomsten.

Zo ook hier. Dirk van Alphen is er flink tegenaan gegaan toen hem, in een al geheel daartoe gereed gemaakte akte, een afkoopsom van 550 gulden werd aangeboden. De spinnijdige Dirk van Alphen liet het er niet bij zitten. Waarna hij, al dan niet door de frustratie over zijn jaren ontkend bestaan en geringe positie, zijn toch deels met de paplepel ingegoten onderdanigheid tegenover hoge heren volledig afschudde.

Om dat wat hij als zijn recht beschouwde niet alleen te eisen, maar ook nog te krijgen. Zeshonderd zilveren guldens werden hem letterlijk uitgeteld, een kapitaál. Meer dan genoeg om er een eenvoudige woning met een moestuin van te kopen. Dat Dirk dit ongeletterd tegenover de hoge heren gedaan heeft gekregen is een sterk staaltje, maar lag niet alleen aan zijn inzet en temperament. Want hij had daar recht op, dankzij de in die jaren nog van kracht zijnde, maar qua erfrecht aangepaste Franse Code Civil⁶⁵⁾

Vermoedelijk ook omdat het testament van 20 april 1820 juridisch en feitelijk aanvechtbaar was.

Wat van de aanwezigen waarschijnlijk alleen de notaris en Dirk de Kruijff wisten, maar later in de negentiende eeuw vaker, tot ontzetting van de eigen kinderen uit een legitiem huwelijk van de overledene, nog wel eens tot een door de bastaard aangespannen rechtzaak leidde. Met voor het nagelaten gezin onaangename afloop. En zo kon Dirk van Alphen, al dan niet tot zijn eigen verbazing, het dus gedaan krijgen om, vrijwel letterlijk boven het graf van zijn moeder, Dirk de Kruijff tot toegeven te dwingen, mits hij schriftelijk liet vastleggen dat hij na ontvangst van de geldsom daar nooit meer op terug zou komen en “moeilijk vallen” “maar in tegendeel ... te garandeeren”.

Ik heb het wel scherper gelezen in overeenkomsten, waarbij zelfs plechtig vastgelegd en beloofd moest worden om na de “op de vriendelijkste wijze” bereikte beslechting van het meningsverschil, altijd niet dan vriendelijk over de anderen te spreken.

En zo liep mijn zoektocht af, met een in 1875 overleden, weer arme boerenknecht, die ruim 55 jaar daarvoor, op 28-jarige leeftijd ooit een klein fortuin in handen had gekregen, als hij verder maar zweeg en niet meer terug kwam.

Evaluatie van beide vaders der nakomelingen van Geertje van Alphen

Wat waren mijn inziens enkele van de kenmerken en karakters der toenmalige Geijtenbeken c.a.?

Elkaar de bal toespelen, soms je hard inzetten, maar als het even kon je niet meer inspannen dan strikt nodig, en een zekere affiniteit tot jonge, onschuldige meisjes.

Voor Richard: Een vrouw opdoen aan de achterkant van het blok waar hij woonde en werkte. En, omdat hij enigszins kon schrijven een niet al te zwaar, redelijk betalend en

---

65 - Van 1815 tot 1 oktober 1838, de uiteindelijke invoeringsdatum van het Nederlands Burgerlijk Wetboek! Want hoewel de Franse Code Civil bepaalde dat bastaards geen recht op erven hadden, week die bepaling zo sterk af van het oude Nederlandse recht, dat aanvullend bepaald was dat voor de (verenigd Nederlands-Belgische) Wet een bastaard toch tot de erfgenamen der vader te beschouwen was.
Bron: Erfrecht, prof. Mr. E.M. Meijers; Tjeenk Willink, Zwolle 1980, 8e druk, ISBN 90 271 1682 2

veel vrijheid gevend baantje op het kantoor van het Goudse Veer, met grotendeels vaders geld in de stad een flink huis kopen nabij zijn werk, en een goed oog voor zich in de grote stad eenzaam voelende dienstmeisjes als zijn vrouw in verwachting was. Het laatste in het verlengde van de mentaliteit, c.q. gedragingen van zijn vader en zijn Liendense oom Rijk.

Voor Dirk de Kruijff: Er op uittrekken nu het in de Betuwe minder was geworden, ondernemerslust, met geld van zijn vader en flink werken een bakkersbedrijf opbouwen en bezit verwerven in Vreeswijk, en een goede neus voor wat voor de één verboden was en voor de ander bij het wheelen en dealen binnen de hogere sociale strata hoort. Misschien ook ten opzichte van de Burense slangenkuil wat beter op zijn plek in een klein ondernemersdorp als Vreeswijk. Want ten opzichte van zijn voorouders rond Buren zodra het over geld en bezit ging wat te verkrampd en ontaard. Ofwel: Minder krachtig en (daarom?) zichzelf verleidend tot “Pakken wat je pakken kan” en de grenzen van mijn en dijn niet per se elke dag daarbij zorgvuldig in acht houdend.

En voor beiden: Goed begrepen, pragmatisch op geld en standsbehoud gerichte familiezin. Gewoon “handel”.

Ditmaal vrouwenhandel, met Richard als vragende en aanbiedende, en Dirk als ontvangende en oplossende partij. Net zoals het spel met mensen ook binnen de verschuivende Burense machtscirkels en te Lienden werd gespeeld.

En voor Geertje van Alphen? Begonnen zoals zovele dochters van boerenknechten in die tijd.

Het huis uit gestuurd om zelf de kost te verdienen, eenzaamheid in Amsterdam, zwanger geraakt van een gehuwde man, betaald met verdrijving uit de ouderlijke woning. De eerste jaren gelukkig nog gesteund door haar broer en zus, na hun overlijden overgedaan aan een op zichzelf en zijn eigen voordeel gerichte man. Maar daarmee in een andere, kleine dorpsgemeenschap – ook door eigen inzet in het bedrijf – tenslotte een hele mevrouw geworden. Die daar als tol voor betaalde dat zij haar zoon nimmer meer mocht zien.

En wat deed Dirk met die 600 zilveren guldens? Weinig. Hij kocht er voor hemzelf, zijn vrouw en hun enig kind voor 150 gulden een huisje van in de Achterstraat, dat hij na enkele jaren al weer voor de helft daarvan aan een boer verkocht. Verdere sporen over de besteding ontbreken. Mogelijk zuinig bewaard voor mindere tijden. Met een zoon die als enig kind in het gezin eerst uitstel en tenslotte om zijn ouders te helpen afstel kreeg van militaire dienst een opgave die met gepaste zuinigheid kon lukken.

Resumé, conclusie en evaluatie: Een tak Geijtenbeek, genaamd Van Alphen

Algemeen

Tijdens mijn zoektocht kwam ik soms glasheldere feiten tegen, maar soms ook moest ik verbanden veronderstellen en gedragingen verklaren door gebruik te maken van datgene wat in die tijd in de betreffende sociale omgeving regel en gewoonte was. Daar is de “ontmaskering” van de onjuist opgegeven geboortedatum van Dirk van Alphen een voorbeeld van.

Maar soms moest ik verder gaan, het handelen en reageren van de spelers in deze “tragedie” reconstrueren aan de hand van fragmentarische en ook nog bij elkaar gesprekkelde informatie. Dan dreigt de invloed van de auteur op de redegeving van het handelen van de “actoren” en daarmee op de uitkomst en conclusies wel erg groot te worden. Want dan kan redegeving en “toedichten” snel (te) dicht bij elkaar in de buurt komen te liggen.

Het is daarom m.i. inherent aan deze sociaal verkennende wijze van geschiedschrijving dat de auteur verplicht is om bij gebrek aan voldoende verifieerbare bronnen, een aantal overtuigende gebeurtenissen en ontwikkelingen in de sociale omgeving van de betrokkenen en hun familie aan te dragen, alvorens het karakter en de drijfveren van zijn onderwerp te mogen duiden en interpreteren.

Ik heb gepoogd mij daarnaar te gedragen. En mijn redenen en motieven voor deze werkwijze verantwoord. Dat dit tot meer tekst en uitleg leidt dan gebruikelijk in de zakelijker opsomming van volledig gedocumenteerd (voorouder-) onderzoek heeft u gemerkt.

Inhoudelijk: Een uitkomst kan spannender zijn dan een onderzoek dat in 2001 aanving en met onderbrekingen in 2012 kon worden afgerond.

In Beusichem overleed op 1 september 1875 Dirk van Alphen, de naar zeggen in Amsterdam op 6 december 1791 geboren zoon van een ongehuwde, en tot de aanvang van mijn onderzoek in de archieven “onvindbare” Geertje van Alphen. Verdere gegevens, behalve de bij de geboorteaangifte van Dirk’s enige kind aanwezige getuigen waren er niet. Omdat velen het raadsel tevergeefs al hadden proberen op te lossen, werd nu een nieuwe poging ondernomen, met meer aandacht voor de maatschappelijke en menselijke aspecten in de veranderende wereld waarin een en ander zich afspeelde.

De gedachte aan een “verzonnen” datum voor Dirk’s geboorte was de eerste doorbraak. Dirks enige zoon, Gerrit Johannes van Alphen, had – door de gemeentesecretaris bij de aangifte van overlijden onder druk gezet om zijn vaders geboortedatum te noemen - in paniek de geboortedag en - maand van zijn eigen oudste kind

opgegeven! Dat leidde tot het serieus mogen nemen van een eerder terzijde gelegde doopakte te Amsterdam.

De mogelijkheid van een romance tussen een uit de Betuwe afkomstige werkster en een heer uit de stad nam verder toe toen uit de poortersboeken en de verkoopregisters van Amsterdamse huizen bleek dat deze “heer” uit het Betuwse Zoelen afkomstig was. De waarde van een geografische band tussen een in Amsterdam eenzame “Geerie” en een getrouwde Richard van Geijtenbeek was gebleken. Met als resultaat het in een achteraf gelegen kerk gezamenlijk dopen van haar buitenechtelijk kind. In aanwezigheid van getuigen, dus zoals het hoorde.

In de ogen van de dominee waren zij keurig getrouwd. Maar in een tijd met een wat lossere moraal en minder kerkelijk gezag werden dat soort kunstjes de dominees in grotere plaatsen door ongehuwden meer geflikt.

Al had deze keer de tot een zoon Dirk leidende romance zich afgespeeld in de tijd dat Richard van Geijtenbeek’s vrouw in verwachting was van hun tweede, wettige kind. Eenzaam meisje in de grote stad ontmoet wolf in schaapskleren, op jacht naar één der vele volgende geitjes.

Waarna het aansluitende verdere onderzoek naar de betrokkenen in de Neder-Betuwe nieuws bracht.

Want Richard bleek het excuus te hebben dat het in het bloed zat. Omdat bleek dat zijn vader ook al binnen een familie van elkaar macht en gezag toespelende verwanten, op 33-jarige leeftijd de net 16-jarige stiefdochter van zijn broer, de schout van Lienden, kreeg toegeworpen. Op te vatten als hint dat de onderzoek-richting wel in orde leek.

Maar goed, de nu Amsterdamse Richard koos - als bode van het Goudse Veer en in het bezit van een aanzienlijk huis nabij zijn werk, voor werk, vrouw en kind.

Op afstand nog enigzins in Geertjes buurt blijvend (zij het “bewaakt” door Geertjes broer Dirk, naar wie zij dankbaar haar kind vernoemde). Want hoe was zij anders zo’n vijf jaar later voor de ontmoeting met Dirk de Kruijff vindbaar geweest.

En Geertje, die thuis blijkbaar niet meer welkom was, moest in Amsterdam achter blijven. Terwijl alle tekenen er op wezen dat haar kind door haar broer en zus naar de Neder-Betuwe was meegenomen. Om daar uit een niet geregistreerd huwelijk met een dochter van een Ravenswaaijse bakker in 1812 zijn enige kind, Gerrit Johannes, geboren te zien worden. Welk kind, aan de basis stond van een omvangrijk, Van Alphen genaamd, geslacht.

Deze “ontdekkingen” gaven hernieuwde energie. Maar merkwaardig, de vader van de in Amsterdam geboren Dirk was eerder bekend dan de afkomst van de moeder! Doordat een zoekrichting bepalende doop-getuige, Geertjes broer Dirk, niet vindbaar

bleek door het voor de Neder-Betuwe toch uitzonderlijk ontbreken van tot vóór 1760 teruggaande DTB's in Asch.

Daarom moest juist rondom dit dicht bij het koninklijke Buren gelegen plaatsje gezocht worden. Met als vertrekpunt de in die regio overbekende migratie tussen de nabije dorpen en als middel de in de omringende dorpen in de DTB's achtergebleven, op Asch en Zoelmond terug te voeren aantekeningen. Zodat met die kanttekening erbij in de Neder-Betuwe te Asch – mede door de naam van één der getuigen - een mogelijke ongehuwde moeder van Dirk werd gevonden. Mits ook de tweede, in die familie niet aangetroffen Amsterdamse doopgetuige Dirk opdook. En dit slaagde, tenslotte juist door de attestaties voor het trouwen van Asch, Zoelmond en het nabije Ravenswaaij naast elkaar te leggen, vrij snel.

Het werd 2004: Tijd voor een artikel?

Genaamd “Een tak Geijtenbeek, genaamd Van Alphen”. Want het vervolg leek niet zó schokkend dat daar veel publicitaire aandacht aan diende te worden besteed.

Geertje bleef in Amsterdam, ontmoette daar in 1797 een Vreeswijkse bakker, Dirk de Kruijff, kreeg met hem een dochter Geertje, en trad, in aanwezigheid van Geertje – dus met erkenning van Dirk's vaderschap – met hem in Vreeswijk in 1805 in het huwelijk. Goed voor een voetnoot als “huwt II ..”

2005: Het onderzoek was verder gegaan. Onder andere vanwege mijn nieuwsgierigheid naar mogelijk in oudere generaties aansluiten van Dirk de Kruijff op de in mijn kwartierstaat reeds voorkomende De Kruijfften.

En zo bleken Richard en Dirk's moeder neef en nicht te wezen. Dat was wel erg veel toeval voor een willekeurige ontmoeting tussen die eenzame werkster in de grote stad en twee “neven” als vaders van haar kinderen. Want zover was het in 1798 ook al gekomen. De dus in het geheel niet toevallige, laat staan onschuldige ontmoeting met Geertje's toekomstige echtgenoot Dirk de Kruijff, viel na het plotseling overlijden van haar broer en zus nu perfect te beredeneren. Geertje kon voor de rust in het Amsterdamse gezin Geijtenbeek een bedreiging gaan vormen.

En werd daarom subtiel overgedaan aan (achter)neef Dirk de Kruijff. Want in dit soort families zijn neven best bereid om elkaar te helpen om een vlekje weg te werken. Het was deze keer niet de uit de 18^e eeuw bekende handel en elkaar toeschuiven van lucratieve ambten, maar net als bij Richard's vader had plaatsgevonden, gewoon vrouwenhandel.

Graag tot wederdienst bereidt, zei men zelfs tot in de 20^e eeuw wel in nog wat hogere kringen: De familie en hun coterie als middel tot voortbestaan van de soort. Een mooi thema voor Midas Dekkers.

Waarna Dirk de Kruijff, die zelf in de loop der tijd een echte notabele en daarbij tot zijn dood in 1842 wethouder van Vreeswijk werd, Geertje voor het eerst status bracht.

Hoewel zij – in 1819 nog getuige van het huwelijk van haar dochter met de aannemers- en burgemeesterszoon Jan Jacobsz Both – daar niet lang meer van kon genieten. Zij overleed in mei 1820.

Terwijl Dirk de Kruijff, eenmaal zelfs achter de rug van zijn op sterven liggende vrouw om, er wel vanaf het eerste begin voor heeft gewaakt dat zijn tot een voor Geertje tweede kind leidende relatie en uiteindelijk huwelijk hem financieel niet zou benadelen. Hij had er tenslotte tot na haar dood nog allerlei bedrog voor over.

Maar dat werd tenslotte, zoals het hoort in moralistische verhalen uit vervlogen tijden, door de boerenknecht Dirk van Alphen, als slachtoffer van zijn eigen en zijn moeders tragedie, financieel maar vooral moreel, afgestraft.

Tenslotte heb ik naar ik meen ook achterhaald of minstens aannemelijk gemaakt dat Geertje's zoon, Dirk van Alphen, tussen 1791 en zijn huwelijk in of rond 1811 in de Neder-Betuwe langs de Lek, eerst bij zijn peetoom en daarna bij een oudere neef van zijn moeder, is opgevoed.

Uw kritisch commentaar is mij zeer welkom.

Mogelijk ontmoeten wij elkaar op de lezing op 21 januari te Tiel, zie bladzijde 3.

Anna Maria Westenend

Rob ten Ham

Mijn grootvader Frans Laurensen is geboren in Nijmegen op 2 september 1889 als laatste kind van Hermanus Laurensen en Anna Maria Westenend. Tenminste, zo staat het in zijn geboorteakte.

Van dit gezin vond ik de geboorte van negen kinderen, vijf in Nijmegen en de eerste vier in Huissen. Steeds met als ouders Hermanus Laurensen en Anna of Anna Maria Westenend.

In het Bevolkings Register wordt steeds Anna Maria Westenend als vrouw van Hermanus Laurensen genoemd.

Een huwelijk van Hermanus met Anna Maria kon ik echter niet direct terugvinden. Zocht ik op Anna Maria Westenend dan vond ik haar huwelijk in Huissen op 7 augustus 1867 met Johannes Roelofs maar zocht ik op Hermanus Laurensen dan vond ik zijn huwelijk, ook in Huissen, op 27 augustus 1868 met Johanna Hendrika Westenend. Bij dit laatste huwelijk is Johannes Roelofs één van de getuigen.

Anna Maria en Johanna Hendrika blijken zusters te zijn. Anna Maria is geboren op 26 mei 1845 als oudste dochter van Theodorus Westenend en Johanna Maria Hendrina Bruens. Johanna Hendrika is geboren op 2 maart 1847 uit dezelfde ouders. Dit laatste geboortejaar past juist weer bij Anna Maria, die op 04-12-1913 in Nijmegen op 66-jarige leeftijd overlijdt. In haar overlijdensakte wordt zij weduwe van Hermanus Laurensen genoemd.

Hermanus en Johanna Hendrika kregen kort na hun huwelijk één kind, Matthias, geboren in Huissen op 8 september 1868, de enige akte waarin zij als echtbaar worden genoemd.

Wat is er met deze twee huwelijken aan de hand? Is Hermanus later verder gegaan met een zuster van zijn echtgenote of is er sprake van een naamsverwisseling? Heel vreemd is dat Johannes Roelofs, toch getrouwd met Anna Maria, getuige is bij de geboorte van een kind van Hermanus en zijn vrouw ....Anna Maria! Wat heb je aan zo'n getuige. Van het echtbaar Johannes Roelofs en Anna Maria Westenend zijn in Huissen van 1868 tot 1886 de geboorten van totaal 15 kinderen ingeschreven en steeds wordt Anna Maria als moeder genoemd. Er heeft in ieder geval geen naamsverwisseling plaats gevonden en al helemaal geen partnerruil. Misschien is er een eenvoudige verklaring, maar leuker is het om aan te nemen dat er niets meer aan de hand is dan dat Johanna Hendrika zich zelf al gauw na haar huwelijk Anna Maria of in ieder geval Anna is gaan noemen, haar man heeft bij de geboorteaangifte van zijn verdere kinderen steeds die naam als moeder opgegeven. Vond Johanna Hendrika deze naam mooier of werd zij misschien al Anna genoemd en ontstond zo een naamsverwarring?

In mijn kwartierstaat noem ik mijn overgrootmoeder toch volgens haar geboorteakte Johanna Hendrika Westenend en jammer voor haar niet, zoals zij waarschijnlijk genoemd wilde worden, Anna Maria Westenend.

Gezinsgegevens:

Hermanus LAURENSEN, bakker, geboren Huissen 29-05-1846, overleden Hees (Nijmegen) 14-12-1910, zoon van **Matthias LAURENZEN**, broodbakker, en **Theodora LEM**, woonde Oude Nonnendaalscheweg 317 Nijmegen. Gehuwd Huissen 27-08-1868 (*getuigen: Jan Hendrik Smitter, timmerman 56j.; Andries Balk, barbier 57j.; Johannes Roelofs, sigarenmaker 29j. (1867 getrouwd met Anna Maria Westenend!) en Antonius Wilhelmus van Hardenberg, zonder beroep 26j., allen wonende te Huissen*) met **Johanna Hendrika WESTENEND**, geboren Huissen 02-03-1847, overleden Nijmegen 04-12-1913, *leeftijd 66j.*, dochter van **Theodorus WESTENEND**, brievenbesteller, bode(1880), en **Joanna Maria Hendrina BRUENS**, winkelierster.

Johanna Hendrika wordt al snel na de geboorte van haar eerste kind in de gemeente-administratie vermeld als Anna Maria. Hoe dat is gekomen is niet bekend. Werd zij Anna genoemd en zo verward met haar oudere zuster, of is zij zichzelf zo blijven noemen? Of is het gewoon een administratiefout?

Uit dit huwelijk:

1. **Matthias**, kuiper, geboren Huissen 08-09-1868, overleden Nijmegen 01-10-1937. (*Alleen bij Matthias wordt Johanna Hendrika Westenend als de moeder genoemd, bij de overige kinderen is steeds Anna of Anna Maria Westenend de moeder*)
2. **Hendrika Theodora**, dienstbode, geboren Huissen 16-02-1870, overleden Nijmegen 11-07-1931. Gehuwd met **Albertus VERHOEVEN**.
3. **Theodorus**, pakhuis knecht(1890), melkrijder(1900), geboren Huissen 30-12-1871, overleden Nijmegen 19-04-1947. Gehuwd met **Johanna Aliana KOLLING**.
4. **Anna**, geboren Huissen 28-02-1874, overleden aldaar 08-07-1876.
5. **Anna Maria**, dienstbode, geboren Huissen 19-01-1877. Gehuwd met **Wilhelm Frederik SAEDT**.
6. **Hermanus**, geboren Nijmegen 08-08-1879, overleden aldaar 02-09-1941.
7. **Dina**, dienstbode, geboren Nijmegen 23-06-1882. Gehuwd met **Evert WULLINGS**.
8. **Henri**, rijwielmaker, geboren Nijmegen 28-01-1885, overleden aldaar 23-11-1918.
9. **Hendrikus**, magazijnknecht(1900), zetter, geboren Nijmegen 16-07-1886, overleden Zutphen 19-01-1971. Gehuwd met **Johanna Hendrika WILLEMS**.

10. **Frans**, arbeider, verhuischauffeur, geboren Nijmegen 02-09-1889, overleden aldaar 14-10-1945.

Gehuwd (1) met **Francina Theodora AALDERS**.

Gehuwd (2) met **Aleida Johanna van de LAAR**.

Afzender
NGV afdeling Betuwe
De Hennepe 443
4003 BE Tiel

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Vele handen maken licht werk (indexeren scans).

U kent ongetwijfeld dit gezegde. Het is van toepassing op het digitaliseringsproject bij ons verenigingscentrum in Weesp. Het projectteam vraagt vrijwilligers. U kunt als lid van de NGV uw medewerking geven aan het indexeren van de digitale bronnen. De scanners in Weesp produceren in hoog tempo honderden scans van papieren, genealogische bronnen in ons VC. Om die scans doorzoekbaar te maken via onze [ngv.nl](http://www.ngv.nl) website moeten de personen in die scans eerst worden ingevoerd in een database. Dat noemt het projectteam 'indexeren'. Kijk maar eens naar de presentatie 'digitalisering bij de NGV' te vinden op <http://www.ngv.nl/Kenniscentrum/presentaties/presentaties.htm> (wel eerst inloggen). Hopelijk geven vele leden, inclusief u als lezer van dit artikel, zich op om een honderdtal scans te indexeren. Als alle leden dit doen dan hebben we in een paar maanden meer dan een miljoen scans digitaal doorzoekbaar. Aangenomen dat er in elke scan toch wel 4 personen aanwezig zijn, worden dat dan meer dan 4 miljoen namen.

Het kan allemaal gedaan worden thuis achter de computer, wanneer het u het beste uitkomt. Ook hoeft het niet binnen een week af. Al duurt het drie weken, niemand die u op de nek zit. Lukt het echt niet meer om de klus af te maken, dan kunt u de zaak zo weer teruggeven, zelfs wanneer u maar halverwege bent gekomen.

Als resultaat van uw indexeringswerk ontstaat er een waardevolle database voor genealogisch onderzoek. Een extra reden om lid van onze vereniging te blijven. Ook kan er een papieren archief (wat dan digitaal doorzoekbaar is geworden) elders worden opgeslagen, zodat er in Weesp ruimte vrijkomt voor andere bronnen. En als klap op de vuurpijl: u bouwt bonuspunten op die kunnen worden gebruikt om scans op te vragen, waarvan u een papieren exemplaar wilt bezitten.

Meld u dus aan als indexeerder bij Dolf Houtman via dolf.houtman@gmail.com